

Analiza ključnih faktora i preporuke za povećanje efikasnosti osnovnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini

Analizu izradio Centar za politike i upravljanje

septembar 2013. godine

Sažetak

U proteklih skoro deset godina broj upisanih učenika u osnovne škole u Bosni i Hercegovini se smanjio sa 380.955 na 304.972, odnosno za nepunih 20%. U istom periodu broj nastavnika se povećao sa 22.217 na 24.484, odnosno za 10%. Kako se prosječan broj učenika u razredu smanjio sa 23.2 na 19.7, to je rezultiralo povećanjem jediničnih troškova, odnosno troškova po učeniku. Kako su izdaci za obrazovanje distribuirani u omjeru 90:10 (90% za plate, a 10% za druge troškove), efikasnost obrazovnih investicija je značajno smanjena.

Manji broj učenika u razredu se uobičajeno uzima kao pretpostavka povećanja kvaliteta nastave i često nailazi na podršku roditelja, nastavnika i javnosti. Tako je i u Bosni i Hercegovini fokus posljednjih nekoliko godina bio na smanjenju prosječne veličine razreda. Istovremeno manje pažnje je posvećeno ostalim važnim segmentima obrazovnog sistema. Cilj ove analize je da razmotri stvarne efekte manjih razreda, prikaže moguća ograničenja, te predloži efikasnije mjere za poboljšanje kvaliteta nastave.

Dva najpoznatija međunarodna istraživanja – TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) i PISA (Programme for International Student Assessment) – pokazala su da ne postoji korelacija između veličine razreda i kvaliteta nastave. S druge strane, oba istraživanja

su kvalitet nastavnog osoblja istakla kao presudan faktor u poboljšanju učeničkih rezultata.

U skladu s tim, ova analiza predlaže nekoliko koraka u cilju zaustavljanja smanjenja prosječne veličine razreda u BiH, te ukazuje na potrebu promjene fokusa, odnosno njegovo preusmjerenje na stručnost i kvalitet nastavnika kao pretpostavke kvalitetnijeg obrazovanja. Prije svega potrebno je harmonizirati različite standardne na cijeloj teritoriji države koji propisuju minimalni broj učenika u razredu i stvoriti pravnu pretpostavku za regionalno usklađivanje. Povećanjem prosječne veličine razreda bi se oslobodila značajna finansijska sredstva za obrazovanje novog i obuku starog nastavnog kadra.

Ukratko, ključne preporuke se mogu sažeti u četiri koraka:

- Zaustavljanje trenda smanjenja prosječne veličine razreda i harmonizacija različitih standarda i normi na nivou Bosne i Hercegovine;
- Preusmjerenje fokusa sa kvantiteta na kvalitet nastavnika;
- Stvaranje odgovarajućih uslova za poboljšanje kvaliteta nastavnika; te
- Povećanje ulaznih kriterija zapošljavanja nastavnika kao pretpostavke povećanja ugleda struke i privlačenja talenata.

Bosna i Hercegovina se prema rezultatima TIMSS-a iz 2007. godine nalazila među zemljama nižeg i srednjeg nivoa međunarodnog kvaliteta obrazovanja. Uvažavanjem gore navedenih preporuka bi se stvorio osnov za unapređenje bosansko-hercegovačkog obrazovnog sistema.

Uvod

U globaliziranom svijetu 21. stoljeća svjedoci smo velikih i dalekosežnih društvenih, ekonomskih i političkih promjena. Uočavamo nestanak tradicionalnih privrednih grana i nastanak novih dinamičnijih sektora, te sve veći značaj tehnologije, kao i sve veću mobilnost stanovništva koja je usko povezana sa konkurentnošću na tržištu rada. Sve navedeno uveliko utiče i na obrazovne modele i trendove. Ulaskom Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, građanima će se otvoriti novo tržište rada, što znači da njihova znanja i sposobnosti moraju biti u skladu sa evropskim obrazovnim standardima da bi bili konkurentni. Trenutno, bh. obrazovni sistem ostavlja prostor za unaprjeđenje u segmentu kvaliteta i strateškog pristupa novim standardima edukacije. Unaprjeđenje ova dva ključna segmenta dugoročno utiče na ekonomski prosperitet države. U skladu s tim, imperativ svake države treba da bude formiranje kvalitetnog obrazovnog sistema imajući u vidu što optimalniju raspodjelu sredstava kroz planski pristup ovom sektoru.

Finansijska sredstva trebaju biti jednako usmjerena na smanjenje prosječne veličine razreda, povećanje stručnosti i kvaliteta nastavnika putem edukacija i opremljenost škole, a sve u cilju poboljšanja kvaliteta nastave.

Reforma obrazovanja u Bosni i Hercegovini bila je fokusirana na smanjenje prosječne veličine razreda, dok je manje pažnje posvećeno ostalim važnim segmentima. Argumenti koji govore u prilog manjim razredima se uzimaju kao vjerodostojni, tako da ih prihvataju i roditelji, i nastavnici, i javnost.

Cilj ove analize je da razmotri stvarne efekte smanjenja veličine razreda, prikaže moguća ograničenja, te predloži efikasnije mjere poboljšanja kvaliteta nastave.

Uticaj manjih razreda na kvalitet nastave

Za manje razrede se uobičajeno smatra da omogućavaju nastavnicima da više vremena posvete svakom učeniku ponaosob, a manje upravljanju razredom; da drže nastavu prilagođenu njihovim individualnim potrebama; da postižu bolje rezultate.

Međutim, dva najpoznatija istraživanja, TIMSS¹ koji provodi IEA (Međunarodna asocijacija za evaluaciju obrazovnih rezultata) i PISA istraživanje koje provodi OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj), došla su do zaključaka da ne postoji linearna zavisnost između rezultata i broja učenika u razredu. Iz ovog proizilazi i zaključak da sam kvalitet nastave nije određen ovim faktorom, kao ni razvoj vještina koje stvaraju preduvjet za bolje rezultate i uspjehe.

Što se tiče rezultata TIMSS-a oni su pokazali da su od 50 zemalja koje su 2007. godine bile uključene u ovo istraživanje, u 35 učenici iz većih razreda (25 do 40 učenika) ostvarili bolje rezultate nego učenici iz manjih razreda (do 24 učenika). Ovo vrijedi i za BiH koja je 2007. godine prvi i posljednji put učestvovala u ovom testiranju. Samo u pet zemalja evidentirani su bolji rezultati učenika iz manjih razreda u odnosu na učenike iz većih razreda.² Važno je napomenuti da države u kojima postoji pozitivna korelacija između veličine razreda i školskog uspjeha u prosjeku ostvaruju lošije rezultate na TIMSS testovima, dok države u kojima postoji mala zavisnost ostvaruju natprosječne rezultate.³

- 1 CPU je uporedo sa ovom analizom, objavio analizu o značaju provođenja redovnog testiranja TIMSSa u Bosni i Hercegovini. Pogledati: Centar za politike i upravljanje. (2013). *Prednosti uvođenja redovnog Međunarodnog testiranja trendova u matematici i prirodnim naukama (TIMSS) u bosanskohercegovački obrazovni sistem*
- 2 Dragnić, L. (2013). *Kvalitet i troškovi obrazovanja u BiH*. Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina
- 3 Wößmann, L. I West, M. R. (2002). *Class-Size Effects in School Systems Around the World: Evidence from Between-Grade Variation in TIMSS*. Harvard University. PEPG/02-02

Zaključak do kojeg je došla PISA, istraživanje koje svake tri godine provodi OECD, sugerira da sistemi koji veći prioritet daju kvalitetu nastavnika nego veličini razreda imaju tendenciju da postižu bolje rezultate, što također potvrđuje druge izvještaje prema kojima je poboljšanje stručnosti i kvaliteta nastavnika rezultiralo i boljim rezultatima kod učenika.⁴

Na polju naučnog ispitivanja obrazovanja postoje jaki empirijski dokazi koji ukazuju da kvalitet nastavnog osoblja predstavlja ključni faktor obrazovanja, odnosno da slabi rezultati učenika ukazuju na nizak kvalitet nastavnog osoblja. Ovdje ćemo se kratko osvrnuti na trenutno najpoznatije istraživanje. John Hattie je 2008. godine objavio knjigu *'Visible Learning'*⁵ koja predstavlja vjerovatno najsveobuhvatniju analizu školskog uspjeha i koja ga je svrstala u red najutjecajnijih naučnika iz oblasti obrazovanja na svijetu. U više od 800 metaanaliza kojima je posvetio petnaest godina istraživačkog rada i u kojima je učestvovalo ukupno 260 miliona učenika, Hattie i njegovi saradnici su utvrdili redosljed najefikasnijih segmenata uspješne nastave i pedagoških programa. Najvažniji segmenti putem kojih se školski uspjeh može predvidjeti su predznanje i osnovne kognitivne sposobnosti učenika koji su u pravilu povezani sa drugim segmentima, poput socio-ekonomskog statusa i zalaganja roditelja. Kao dominantan segment na koji škole mogu da utiču, a ističe ga i ovo istraživanje, je kvalitet nastavnika. S druge strane, od 138 segmenata koji imaju uticaj na školski uspjeh, veličina razreda se nalazi tek na 106. mjestu.⁶

Pregled relevantnih faktora koji utiču na kvalitet obrazovnog sistema BiH

U Bosni i Hercegovini prisutan je trend smanjenja broja učenika upisanih u osnovne škole, što je u skladu sa opadanjem stope nataliteta nakon 2004. godine, ali se istovremeno uočava trend povećavanja broja nastavnika.⁷ Prema podacima Agencije za statistiku BiH, na početku školske 2012/2013. godine u BiH su u 1.883 osnovne škole upisana 304.972 učenika, što je u odnosu na prethodnu školsku godinu manje za 11.685 učenika, ili 3,7 posto. Istovremeno, u nastavni proces bila su uključena 24.484 nastavnika. U školskoj 2004/2005. godini u osnovne škole bilo je upisano 380.995 učenika, a u nastavni proces uključeno 22.217 nastavnika. To znači da je u roku od devet godina broj upisanih učenika smanjen za približno 20% (76.023), dok je istovremeno broj nastavnika uključenih u nastavni proces povećan za 10% (2.267). Iz ovog proizilazi da je broj učenika po nastavniku manji nego ranije, što bi bilo opravdano samo ukoliko bi rezultiralo poboljšanjem kvaliteta nastave. Budući da to nije slučaj, to zapravo znači da se iz godine u godinu bitno smanjuje efikasnost troškova osnovnog obrazovanja. Uvođenje devetogodišnjeg obrazovanja ne može opravdati ovako drastično smanjenje omjera broja učenika u odnosu na broj nastavnika.

Ako izuzmemo škole za djecu sa posebnim potrebama, koje u pravilu imaju znatno manji broj učenika u razredu, u školskoj 2012/2013. godini prosječna veličina razreda u osnovnim školama je bila 19,7 učenika po razredu. Prema dokumentu *'Sekundarna analiza TIMSS 2007 u Bosni i Hercegovini'* optimalan broj učenika u odjeljenju je između 20 i 25, što znači da se Bosna i Hercegovina trenutno nalazi ispod granice optimalnog broja učenika.⁸ Međutim, unutar Bosne i Hercegovine postoje značajne razlike. Dok je veličina odjeljenja u srednjoj školi uporediva između dva entiteta, veličina odjeljenja

4 Education Indicators in Focus. (2012). *How does class-size vary around the world*. OECD

5 Hattie, J. A.C. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. London & New York: Routledge

6 Spiewak, M. (2013). *Hattie-Studie: Ich bin superwichtig!*. Die Zeit

7 Svi podaci koji slijede se mogu naći na stranici Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (<http://www.bhas.ba/>)

8 Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH. (2009). *Sekundarna analiza TIMSS 2007 u Bosni i Hercegovini*.

u osnovnoj školi se znatno razlikuje. Manja je u Republici Srpskoj. Razlike između kantona u FBiH su čak i veće. Kreću se od 17,7 učenika po razredu (Kanton 10) do 24,3 (Srednje-bosanski kanton). To rezultira evidentnim i značajnim razlikama u prosječnim jediničnim troškovima (troškovi po učeniku) osnovnog obrazovanja između entiteta, a posebno između kantona. Primjera radi, jedinični troškovi Kantona 10 za osnovno obrazovanje su 40% veći od troškova Srednje-bosanskog kantona.⁹

Nadležni za politiku veličine razreda su Ministarstvo prosvjete i kulture u Republici Srpskoj i kantonalna ministarstva obrazovanja u Federaciji BiH, koji donose standarde i norme osoblja, te definiraju minimalnu, optimalnu i maksimalnu veličinu razreda. Već se na prvi pogled uočavaju neusklađenosti između entiteta i kantona kada govorimo o normama. Nema jasnog razloga za velike razlike između minimalne veličine razreda u Bosansko-podrinjskom (16) i npr. Tuzlanskom kantonu (22). Kantoni koji utvrđuju minimalnu veličinu odjeljenja manju od drugih, mogli bi je povećati, osim ako ne postoji opravdan razlog, poput demografskog ili geografskog ograničenja.

Prosječna veličina razreda u većini uspješnih školskih sistema (prema rezultatima TIMSS-a iz 2011. godine) nije manja od 20 učenika (Irska 24,1, Nizozemska 22,4, Mađarska 21, Portugal, Češka Republika i Danska 20), te je stoga opravdano da se propisi u Republici Srpskoj i u kantonima Federacije BiH harmoniziraju sa evropskim standardom. Pri Federalnom ministarstvu obrazovanja i nauke trenutno postoji radna grupa koja radi na izradi pedagoških standarda i normi koji bi važili za sve kantone. Inicijativa ide u pravilnom smjeru, ali budući da preporuke Federalnog ministarstva nisu pravno obavezujuće pitanje je u kojoj će mjeri kantoni biti spremni da ih uvažavaju.

Osnovni indikatori efikasnosti korištenja sredstava za obrazovanje su veličina prosječnog odjeljenja i omjer učenik-nastavnik. Smanjenjem veličine razreda i omjera učenik-nastavnik

neminovno dolazi do smanjenja efikasnosti korištenja sredstava. U maju 2013. godine prosječna bruto plata zaposlenog u obrazovanju iznosila je 1.308 KM. Kada se pomnoži sa brojem nastavnika, dolazimo do podatka da je godišnje samo za plate potrebno izdvojiti ukupno 384 miliona KM za obrazovanje u BiH. U odnosu na prije pet godina, to je povećanje od 40 miliona KM godišnje.¹⁰ Ovome treba dodati i to da su izdaci za 2010. godinu za obrazovanje distribuirani u omjeru 90: 10 (90% za plate, a 10% za druge troškove), što dovodi do zaključka da je u cilju povećanja efikasnosti obrazovnog sistema potrebno revidirati distribuciju budžetskih sredstava namijenjenih školstvu.

Predložena revizija bi bila potrebna radi veće efikasnosti i dostizanja evropskih standarda u ovom sektoru. To nužno ne znači smanjenje trenutnog broja nastavnika, već otvara mogućnost za zadržavanje postojećeg kadra uz poboljšanje kvaliteta nastave.

Prema ocjenama eksperata Svjetske banke, povećanje prosječne veličine odjeljenja za jednog učenika moglo bi rezultirati smanjenjem rashoda po učeniku (a time i ukupnih rashoda) za približno 4% u osnovnom obrazovanju i 8% u srednjem obrazovanju. Proračuni CPU-a pokazuju da bi ušteda u BiH na godišnjem nivou iznosila oko 24 miliona za osnovno i 21 milion za srednje obrazovanje. U Bosni i Hercegovini u funkciji je 2.196 osnovnih i srednjih škola, što nam ukazuje da je moguća ušteda sredstava u iznosu od oko 20.000 KM po školi na godišnjem nivou. Ova sredstva bi mogla biti utrošena za obrazovanje i trening nastavnika i pedagoga, za investiranje u opremanje svake škole, dopunske časove za učenike koji zaostaju u nastavi itd.

Analiza također pokazuje da visina rashoda za obrazovanje nije faktor koji bi mogao objasniti neadekvatan kvalitet obrazovanja. BiH za obrazovanje izdvaja približno isto kao i druge zemlje regiona. Problem je u efikasnosti trošenja sredstava. Pokazatelj koji ukazuje na adekvatnost ukupnih izdvajanja za obrazovanje je

9 Svjetska banka. (2012). *Bosna i Hercegovina: Izazovi i preporuke za reforme. Pregled javnih rashoda i institucija*. Izvještaj br. 66253-BA, str: 100-116

10 Podaci o prosječnim mjesečnim bruto platama zaposlenih i broju nastavnika mogu se naći na stranici Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (<http://www.bhas.ba/>)

učešće ukupnih troškova obrazovanja u BDP-u zemlje. Sa 4,5% od BDP-a koliko BiH izdvaja za obrazovanje, njeno izdvajanje je približno isto kao i za druge zemlje regiona (Hrvatska 4,3%, Srbija 5%, Slovenija 5,8%).¹¹

Analiza pokazuje da bi povećanje efikasnosti korištenja sredstava za obrazovanje, odnosno povećanje veličine razreda i broja učenika po jednom nastavniku omogućilo ostvarivanje ušteda i kreiranje sredstava za neophodne reforme, bez bitnog povećanja ukupnih izdvajanja za obrazovanje.

Kada govorimo o kvalitetu nastavnog osoblja i imajući u vidu njegov prethodno istaknuti značaj, treba primijetiti da su najveći broj učenika iz BiH koji su učestvovali u TIMSS testiranju 2007. godine podučavali nastavnici koji su završili visoku školu, odnosno nisu stekli univerzitetsku diplomu. Takvih je bilo 79%, dok su samo 19% učenika podučavali nastavnici s univerzitetskom diplomom. Među nastavnicima iz BiH čiji su učenici učestvovali u navedenom TIMSS-u, nijedan nije imao završen postdiplomski stepen.¹² Prema istraživanju koje je 2011. godine u 60 osnovnih škola provela Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, samo 4% nastavnika je imalo specijalizaciju, magisterij ili doktorat.¹³ Što se tiče obrazovanja nastavnika matematike i maternjeg jezika, APOSO dolazi do sličnih rezultata kao i TIMSS. Poređenja radi, u Finskoj, koja ima gotovo jednaku prosječnu veličinu razreda kao i BiH, nastavnici moraju imati minimalno magistarij. Dok su finski učenici po ostvarenim rezultatima redovno među najboljim na svijetu, bosanohercegovački učenici su na TIMSS-u 2007. godine ostvarili ispodprosječan rezultat, što dovodi do zaključka da kvalitet obrazovanja nastavnika direktno utiče na rezultate učenika.

Krajem aprila 2013. godine, u Sarajevu je održan okrugli sto 'Put ka oporavku: Podizanje kvaliteta obaveznog obrazovanja u BiH u cilju dostizanja inovativnosti i kreativnosti', koji je organizirao Centar za politike i upravljanje u partnerstvu s Fondom otvoreno društvo BiH. Tim povodom, predstavnici Ministarstva obrazovanja i nauke FBiH, te Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Sarajevskog kantona, prezentirale su na koji način je moguće unaprijediti kvalitet obrazovnog sistema u BiH, te u svojim zaključcima istakli da je jedan od ključnih problema povećanja kvaliteta obrazovanja nezainteresovanost nastavnog kadra za dodatnu edukaciju koja je dostupna kroz različite forme međunarodne saradnje. Kao jedan od razloga nezainteresovanost za stručnim usavršavanjem nastavnika navedeno je nepoznavanje stranih jezika na nivou koji bi omogućio praćenje edukacije.

Bosna i Hercegovina se trenutno nalazi pred velikim izazovom. Ukoliko se nastavni trend pada nataliteta i zapošljavanja novih nastavnika, uskoro će postojati značajan višak obrazovnog osoblja. S druge strane, javlja se potreba za zapošljavanjem novih i prije svega kvalitetnih nastavnika. Potrebno je privući mlade talente za profesiju nastavnika. U svrhu ostvarivanja tog cilja plate ne moraju da budu visoke, ali je potrebno da budu konkurentne. Prema zaključcima Svjetske banke postoji indicija da u ovom trenutku one to i jesu, mada i ovdje postoje značajne razlike između entiteta i kantona.¹⁴ Pored toga, status profesije unutar društva je značajan element koji definira sposobnost sistema da privuče kvalitetne kandidate za ovaj posao.

Međunarodni primjeri pokazuju da su svi vrhunski sistemi obrazovanja vrlo selektivni u procesu izbora kandidata koji ulaze u profesiju nastavnika. U Sjedinjenim Američkim Državama postoji inicijativa da se povećaju razredi za najbolje nastavnike i budžetske uštede iskoriste za veće plate tim nastavnicima, ali i za dodatnu obuku onih kojima je ona potrebna.¹⁵ Kratkoročna strategija za Bosnu i Hercegovinu

11 Podaci Svjetske banke o javnoj potrošnji na obrazovanje kao procenat BDP-a za 2008. do 2012. godine.

12 Dragnić, L. (2013). Kvalitet i troškovi obrazovanja u BiH. Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina

13 Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. (2011). Projekt: *Definisanje standarda učeničkih postignuća za 3. i 6. razred devetogodišnjeg obrazovanja iz bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika, matematike i prirodnih nauka*

14 Svjetska banka. (2012). *Bosna i Hercegovina: Izazovi i preporuke za reforme. Pregled javnih rashoda i institucija*. Izvještaj br. 66253-BA, str. 100-116

15 Mosle, S. (2013). *Does Class Size Count?*. New York Times

bi mogla da ide u ovom smjeru. Osim toga, smatramo da pri zapošljavanju novih nastavnika treba obratiti pažnju da njihova stručna sprema odgovora onoj njihovih kolega u Evropskoj uniji.

Preporuke

Zaustaviti trend smanjenja prosječne veličine razreda i harmonizirati standarde i norme.

Pad nataliteta vodiće daljnjem smanjenju broja učenika osnovnih škola (i sa vremenskim odmakom srednjih škola), što ukazuje na potrebu donošenja odgovarajućih odluka o promjenama u pogledu veličine odjeljenja i racionalizacije mreže osnovnih škola. Imajući u vidu značajne lokalne neusklađenosti, potrebno je harmonizirati standarde i norme koji propisuju minimalnu veličinu razreda. Pomenuta inicijativa Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke treba da služi kao osnov, ali konačna odgovornost je na kantonalnim ministarstvima i Ministarstvu prosvjete i kulture Republike Srpske. Prateći politike obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini i međunarodne trendove smatramo da je potrebno da propisana minimalna veličina razreda bude 20 učenika, da se povećaju razredi u onim općinama i kantonima u kojim nastavu pohađa manje od 20 učenika po razredu, te da se zaustavi trend smanjenja prosječne veličine razreda o onim općinama i kantonima u kojima je još uvijek u optimalnim granicama.

Preusmjeriti fokus sa kvantiteta na kvalitet nastavnika

Ono što je zajedničko uspješnim obrazovnim sistemima u Evropskoj uniji je kvalitet i nivo obrazovanja njihovog obrazovnog kadra. Povećanje prosječne veličine razreda za jednog učenika bi oslobodilo značajna sredstva za efikasnije obrazovne investicije. Poboljšanje kvaliteta nastavnog osoblja kroz obrazovanje i trening nastavnika i pedagoga treba da bude prioritet. Manji razredi bi trebali biti korišteni samo u posebnim slučajevima i u pojedinim školama.

Stvoriti odgovarajuće pretpostavke za poboljšanje kvaliteta nastavnika.

Potrebno je ubrzati i intenzivirati proces uspostavljanja magistarskih i doktorskih studija na pedagoškim akademijama i fakultetima u BiH koji bi opširnije i detaljnije izučavali nove nastavne koncepte, te intenzivnije raditi na stručnom usavršavanju postojećeg kadra. Potrebno ja riješiti problem manjka ljudskih potencijala i drugih resursa u pedagoškim zavodima i ministarstvima odgovornim za edukaciju, čime bi se omogućilo stručno usavršavanje u skladu sa iskazanim potrebama nastavnika. Radi učešća na međunarodnim seminarima za edukaciju i razmjenu iskustava, u što kraćem roku je potrebno uvesti obavezne kurseve stranih jezika za nastavnike i profesore, kao i redovnu provjeru znanja.

Povećati ulazne kriterije za zapošljavanje nastavnika kao pretpostavka povećanja ugleda struke i privlačenja talenata.

Pored novčane naknade koja je potrebna da bude konkurentna, status profesije unutar društva je značajna pretpostavka privlačenja kvalitetnih kandidata za posao nastavnika. Potrebno je revidirati ulazne kriterije, tako da minimalna stručna sprema novih nastavnika odgovara onoj njihovih kolega u Evropskoj uniji. Povećanim ugledom struke nastavnici bi dobili poticaj za samoobrazovanje kao jedne od značajnih pretpostavki i obaveza profesionalnog razvoja.

Veliki dio prosperiteta BiH će zavisi od toga kako se koriste ljudski resursi, znanja i kreativnost u cilju poticanja inovacija. Stoga je, u svjetlu poboljšanja stanja u obrazovnom sistemu, potrebno što prije revidirati proces smanjenja razreda i trend zapošljavanja nastavnika bez strateškog plana i konsultacija sa relevantnim institucijama. Škole ne smiju biti mjesta zbrinjavanja nezaposlenih i tehnoloških viškova, nego mjesto rada s učenicima. Iako je Bosna i Hercegovina u procesu ostvarivanja punopravnog članstva u EU, treba imati na umu da reformama u obrazovanju treba pristupiti na efikasan i pravovremen način, jer je dostizanje rezultata dugoročan proces.

Metodologija istraživanja – prikupljanje i analiza podataka, i intervjui

Izvori (korišteni materijali):

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH. (2009). *Sekundarna analiza TIMSS 2007 u Bosni i Hercegovini*

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. (2011). Projekt: *Definisanje standarda učeničkih postignuća za 3. i 6. razred devetogodišnjeg obrazovanja iz bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika, matematike i prirodnih nauka*

Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (<http://www.bhas.ba/>)

Dragnić, L. (2013). Kvalitet i troškovi obrazovanja u BiH. Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina

Education Indicators in Focus. (2012). *How does class-size vary around the world*. OECD

Hattie, J. A.C. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. London & New York: Routledge

Mosle, S. (2013). *Does Class Size Count?*. New York Times

Spiewak, M. (2013). *Hattie-Studie: Ich bin superwichtig!*. Die Zeit

Svjetska banka. (2012). *Bosna i Hercegovina: Izazovi i preporuke za reforme. Pregled javnih rashoda i institucija*. Izveštaj br. 66253-BA

Wößmann, L. I West, M. R. (2002). *Class-Size Effects in School Systems Around the World: Evidence from Between-Grade Variation in TIMSS*. Harvard University. PEPG/02-02

Intervju sa Lamijom Husić, stručna savjetnica, Ministarstvo za obrazovanje, nuku i mlade Kantona Sarajevo

Intervju održan 24.08. 2013. godine

Intervju sa Žanetom Džumhur, šefica Odsjeka za analizu, statistiku, IT podršku, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Intervju održan 22.08. 2013. godine

TRENDOVI OSNOVNOG OBRAZOVANJA U BIH

U školskoj 2004/2005 upisano je **380.995 učenika.**

U školskoj 2012/2013 upisano je **304.972 učenika.**

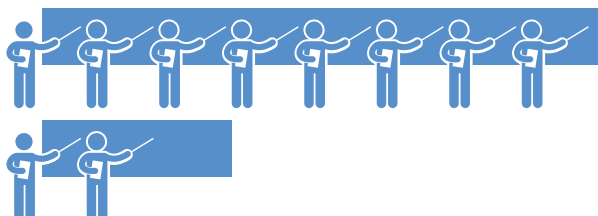

školska 2004/2005

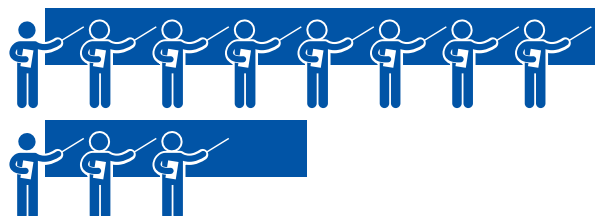
školska 2012/2013

Prosječan broj učenika po razredu

2004/2005 godine je bio **23,2**, a
2012/2013 godine **19,7**.

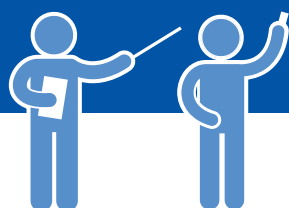
U školskoj 2004/2005 u nastavni proces bilo je uključeno
22.217 nastavnika.

U školskoj 2012/2013 u nastavni proces bilo je uključeno
24.484 nastavnika.

To znači da je u roku od skoro

10 godina

broj upisanih učenika smanjen za

smanjen za 20% (76.023)

dok je istovremeno broj nastavnika uključenih u
nastavni proces

povećan za 10% (2.267)

Prema proračunu CPUa povećanje veličine odjeljenja za

JEDNOG UČENIKA

bi rezultiralo smanjenjem rashoda po učeniku i uštedom od

45.000.000 KM.

U Bosni i Hercegovini u funkciji je

2.196 osnovnih i srednjih škola

što nam ukazuje da je
moguća ušteda sredstava u iznosu od oko

20.000 KM po školi

na godišnjem nivou.

